

ВИХОВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЧЕСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ РОЗВИТКУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто проблему виховання професійної честі як складної, специфічної, інтегральної оціночної категорії етики, «спрямованої з боку суспільства до особистості». У зв'язку з необхідністю розроблення технології розвитку честі як основи ціннісного ставлення до себе та до інших особливу увагу спрямовано на обґрунтування методологічних аспектів даного феномену на основі аналізу наукових джерел у межах педагогічної науки.

Ключові слова: честь, професійна честь, професійна успішність.

В статті рассмотрена проблема воспитания профессиональной чести как сложной, специфической, интегральной оценочной категории этики, «направленной со стороны общества к личности». В связи с необходимостью разработки технологии развития чести как основы ценностного отношения к себе и к другим особое внимание направлено на обоснование методологических аспектов данного феномена на основе анализа научных источников в пределах педагогической науки.

Ключевые слова: честь, профессиональная честь, профессиональная успеваемость.

In the article the problem of education of professional honour is considered as difficult specific, at the same time, to the integral, evaluation category of ethics, «directed from the side of society to personality». In connection with the necessity of development of technology of development of honour as bases of the valued relation to itself and to other, our attention was directed on the ground of methodological aspects of this phenomenon on the basis of analysis of scientific sources within the limits of pedagogical science.

Key words: honour, professional honour, professional progress.

Постановка проблеми. Проблема розвитку честі та професійної честі особистості набула сьогодні особливого значення у зв'язку із суспільно-політичною ситуацією в українському суспільстві, зниженням моральності в регуляції суспільних відносин, а також відродженням у житті суспільства моральних норм міжособистісної взаємодії. Але тільки людина, якій притаманне розвинуте почуття власної честі та гідності, здатна шанобливо ставитися до себе, інших людей та навколишнього світу, нести відповідальність за свої вчинки.

У зв'язку з необхідністю розроблення технології розвитку честі як основи ціннісного ставлення

до себе та до інших наша увага була спрямована на обґрунтування методологічних аспектів даного феномену на основі аналізу наукових джерел у контексті нашого дослідження.

Чість – поняття моральної свідомості й категорія етики, що включає в себе моменти усвідомлення індивідом свого суспільного значення й визнання цього значення з боку суспільства. Будучи формою прояву ставлення індивіда до себе і суспільства до індивіда, честь відповідним чином регулює поведінку людини і ставлення до неї з боку оточуючих. Категорія честі відноситься до числа найважливіших категорій професійної етики. Чість – це позитивна соціально-моральна оцінка людини, одна з найголовніших моральних якостей, рівень вияву порядності та благородства [1, с. 245].

Професійна честь – це складна специфічна, в той же час, інтегральна, оціночна категорія етики, «направлена з боку суспільства до особистості»; визнання громадською думкою та усвідомлення самими людьми своєї високої соціальної цінності та самовідданого виконання свого професійного обов'язку [1, с. 250].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Із метою вивчення сутності понять «чість» та «професійна честь» особистості ми звернулися до довідкової літератури та наукових досліджень у галузі філософії, етики, психології та педагогіки.

Питання честі особистості аналізувалося у вітчизняній філософській та етичній літературі. Зокрема, загальні уявлення про честь як якість особистості, моральний регулятор її діяльності, знаходимо у працях таких видатних філософів, як Аристотель, Г. Гегель, Т. Гоббс, І. Кант та ін.

На сучасному етапі аналіз честі здійснюється вітчизняними і зарубіжними вченими (В. Малахов, В. Мороз, В. Гришук, А. Будкевич, А. Гусейнов, І. Кон, В. Куропатов, М. Товтул, Ю. Феофанов та ін.).

Проблемі формування професійної честі педагога присвячені дослідження В. Кременя, І. Зязюна, С. Гончаренка, Н. Ничкало, А. Будкевича, І. Бега, Г. Васяновича, В. Киричок, В. Рибалка, К. Чорної, які характеризують честь як категорію моральної свідомості, що розкриває ставлення людини до самої себе і ставлення до неї суспільства. Завдяки їх працям відбувається повернення категорій честі та професійної честі у психологічну та педагогічну практику.

Мета статті – проаналізувати дослідження розвитку професійної честі, що були здійснені в межах педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи особливості розвитку та сутності феномену професійної честі слід звернутися до довідкової літератури та наукових досліджень, здійснених у галузі філософії, етики, релігієзнавства, психології. Ми ж зупинимось на дослідженнях професійної честі особистості, які були здійснені в межах педагогічної науки.

Проблема виховання честі особистості висвітлювалася як у вітчизняній (А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Перевозна, О. Захаренко, І. Синиця, Ю. Зайцева, С. Удовицька), так і зарубіжній (Я. Корчак, Г. Кравченко, М. Монте-сорі) педагогіці.

Зокрема, заслуговує на увагу педагогічна спадщина В. Сухомлинського, який одним із перших здійснив спробу дослідити морально-духовний світ людини. Видатний педагог вважав, що умовою морального прогресу суспільства і запорукою формування шляхетності особистості є високоморальні, гуманні вчинки, які свідчать про повагу до людської честі та гідності.

К. Ушинський визначив, що стійкі почуття людини виникають завдяки протилежним емоційним переживанням: упевненість в істинності своїх думок – завдяки сумніву, що спонукає до перевірки, обґрунтування, сміливість – завдяки переборюванню страху, почуття честі та професійної честі – завдяки переживанню сорому за певні свої дії чи риси поведінки [6, с. 79].

На думку О. Перевозної, честь не можна розглядати окремо від скромності, вміння цінувати турботу про себе, бути вдячним. Здатність мужньо оцінювати себе, об'єктивно визначати свою значущість для людей і суспільства, вважає дослідниця, є важливою умовою морального вдосконалення особистості. Чесність перед собою – це вже прояв самоповаги, без якої людина не може зберігати свою гідність [3, с. 84].

Ю. Зайцева розглядає «честь» як емоційно-ціннісне ставлення до себе, відображаючи усвідомлення людиною своєї суспільної та моральної значущості. Професійна честь як феномен самосвідомості здійснює саморегуляцію професійної поведінки людини у відповідності до рівня усвідомлення та переживання безумовної цінності людини. Дослідниця визначила наступні критерії честі: честь становить основу саморозвитку особистості; можливості виховання честі особистості пов'язані з розвитком моральної сфери особистості, становленням певного світогляду та системи ціннісних орієнтацій, формуванням позитивного самоставлення.

С. Удовицька обґрунтовує честь як „складне інтегративне особистісне утворення, яке характеризується цілісним самоствердженням на основі рефлексійно-емоційної настанови на повагу з боку інших людей і самоповагу. Вона є умовою виховання духовного потенціалу особистості, що дозволяє людині нормативно діяти у різноманітних соціальних ситуаціях. Честь стимулює свідому саморегуляцію та самовиховання" [5, с. 20].

У дослідженні поняття професійної честі для нас є цінними роботи О. Шишмакової, О. Чуб, І. Абатіної, Н. Рудась, А. Аксьонкіної, О. Молчанової, Ф. Кадола, Г. Волкової, присвячені розкриттю аспектів феномену почуття честі та гідності особистості. Так, ми поділяємо думку О. Шишмакової

стосовно сензитивності у розвитку честі людини. Дослідниця визначає честь як «усвідомлене почуття», яке слугує не тільки моральній саморегуляції особистості, а й її саморозвитку в цілому. До педагогічних умов формування честі науковець відносить розвиток почуття власної значущості, впевненості та самоцінності. Стосовно поняття професійної честі, то воно розглядається як складне інтегративне особистісне утворення, яке забезпечує саморозвиток людини, поступове досягнення нею значних результатів у сфері досягнень, професійного зростання.

Н. Рудась виокремлює поняття «честь» як моральну позицію спротиву «тиску життя», «репресивності культури», «репресивності соціуму», що відображає сутнісну людську потребу в повазі з боку оточуючих та самоповазі [4, с. 36].

На думку О. Молчанової, основною складовою професійної честі людини є воля (вольовий компонент), що дозволяє особистості самодетермінувати й саморегулювати свою професійну діяльність всупереч внутрішнім та зовнішнім перешкодам. Ефективність виховання честі визначається за наступними критеріями:

- мотиваційно-змістовий (визнання своєї честі та гідності, осмислений підхід до процесу формування вольових зусиль);
- характерологічний (упевненість у своїх силах, доброзичливе ставлення до інших, стриманість);
- когнітивний (самоповага, чесність, працелюбство);
- діяльнісний (уміння слухати інших, керувати своїми емоціями, відстоювати власну думку, адекватно оцінювати свої дії та дії інших) [3, с. 82].

Ф. Кадол, який свого часу досліджував проблему розвитку честі та гідності особистості, визначив наступні складові елементи честі як феномену: самолюбивість, чесність, самоповага, скромність, гордість. «Честь», на думку автора, є інтегрованою якістю особистості, яка передбачає наявність індивідуальних особистісних рис і якостей, їх адекватну самооцінку, розуміння суті й значення людської честі, переживання потреби в отриманні цієї якості, прояв самоповаги. Дослідником виокремлено найважливіші структурні компоненти честі особистості: наявність у людини сукупності моральних якостей, ціннісних орієнтацій, що об'єктивно характеризують соціальну значущість особистості; усвідомлення людиною свого «Я», наявність стійкої Я-концепції й об'єктивної самооцінки; повага до людини з боку інших людей і адекватна її оцінка громадською думкою [3, с. 83].

Формування уявлень про честь особистості вивчалася Г. Волковою, яка зауважила, що в процесі виховання людини слід акцентувати увагу саме на виховання честі, під якою вона розуміє сукупність соціально-вольових якостей людини, яких можна набути у процесі самовиховання для досягнення позитивної репутації у суспільстві. Дослідниця виділила такі основні структурно-змістові особливості честі, як почуття обов'язку, відповідальність, позитивне само ставлення [2, с. 35].

Таким чином, проаналізувавши процес виховання професійної честі особистості в педагогічній науці варто зауважити наступне:

- честь – усвідомлене моральне почуття, що є не лише організатором тенденцій моральної саморегуляції особистості, але й її саморозвитку в цілому;

- честь – складне особистісне утворення, що забезпечує саморозвиток людини й послідовне досягнення нею значних результатів у соціальній сфері, сфері інтелектуальних досягнень, а також зони особистісного та духовного зростання;

- почуття честі як прояв моральної самосвідомості особистості визначається оцінним ставленням людини до самої себе, коли думки й практичні дії виступають об'єктом самоаналізу та самооцінки;

- під феноменом честі розуміють особливу здатність особистості, що виявляється передусім в усвідомленні та переживанні людиною своєї соціальної та індивідуальної цінності як суб'єкта й об'єкта культури. Оскільки в логічному визначенні категорії культури головним атрибутом є цінність, то в центрі професійної діяльності педагога повинно бути поняття особистості як найвищої цінності, котра усвідомлюється і переживається нею у феноменах честі;

- критеріями сформованості честі є: позитивне самоставлення, стійкість уявлень про себе, повнота моральних уявлень, креативність, рефлексія, толерантність, емпатія, адекватність оцінок і самооцінок, самостійність у думках та вчинках; реалістичний образ «Я», самопізнання, мотивація досягнення, саморегуляція поведінки, самостійність у судженнях, учинках, прийнятті рішень та вміння нести відповідальність за них.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз опрацьованих педагогічних наукових джерел щодо дослідження феномену честі та професійної честі дає нам можливість стверджувати, що педагоги розглядали честь як:

- феномен самосвідомості й самоконтролю особистості;

- феномен моральної самосвідомості особистості, яка знаходить своє відображення в емоційно-цінносному ставленні людини до свого власного «Я»;

- моральне особистісне утворення, моральну цінність людини.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що честь – це комплексне етичне та соціальне поняття, пов'язане з оцінкою таких якостей особистості, як вірність, справедливість, правдивість, благородство. Честь – поняття моральної свідомості, що включає в себе усвідомлення особистістю свого суспільного значення й визнання цього значення з боку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підр. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.

2. Волкова А. Г. Чувство собственного достоинства как основа социализации личности / А. Г. Волкова // Современное общество: вопросы теории, методологии, методов социальных исследований : докл. и сообщ. Всерос. науч.-практ. конф. / Пермск. гос. пед. ун-т. – Пермь, 2002.

3. Дяченко К. А. Концепти феномену честі в сучасному освітньому просторі / К. А. Дяченко // Науковий вісник Харк. держ. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – Харків : ОВС, 2002. – Вип. 12. – С. 82-86. – (Серія «Філософія»).

4. Рудась Н. К. Воспитание профессионального достоинства будущего учителя в процессе обучения дисциплинам предметной подготовки в вузе: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Н. К. Рудась ; Волгогр. гос. пед. ун-т. – Волгоград, 2003. – 23 с.

5. Удовицька С. В. Виховання гідності молодших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – „Теорія і методика виховання” / С. В. Удовицька. – К., 2010. – 18 с.

6. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання: спроба педагогічної антропології / К. Д. Ушинський // Вибрані пед. твори. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 1. – 326 с.

Дата надходження до редакції: 09.07.2014 р.

УДК 37.011:374.1:37.032

Катерина КУЧИНА,

аспірантка Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ВІТЧИЗНЯНІ ОСВІТНІ КОНЦЕПЦІЇ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ. ЯК СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

У статті висвітлюються вітчизняні освітні концепції кінця ХХ – початку ХХІ ст., які є основою модернізації системи освіти України. Розкриваються особливості соціально орієнтованих (кому-

ністичної, комунарської) та особистісно орієнтованих концепцій.

Ключові слова: концепції, модернізація, реформування, комуністичне виховання, комунарська